

DINAMIKA SAVREMENOG TRANSATLANTIZMA I REFLEKSIJE NA STAGNACIJU REFORMSKOG PROCESA U BOSNI I HERCEGOVINI

DYNAMICS OF CONTEMPORARY TRANSATLANTICISM AND REFLECTIONS ON THE STAGNATION OF THE REFORM PROCESS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Pregledni znanstveni članak

Dr. sci. Amel Fako*

Sažetak

Transatlantizam je desetljećima bio stub američke vanjske politike. Rad razmatra pitanje kako bi Vašington trebao pristupiti sljedećoj fazi svog partnerstva s Europom? Prepoznali smo da pitanje koje nismo mogli ni pretpostaviti na samom početku našeg istraživanja, te nismo mogli predvidjeti u svoj našoj imaginaciji je sljedeće: za razliku od Europe kao dijela transatlantskog svijeta gdje promjena vlasti ne mora nužno dovesti do radikalne promjene politike, promjena vlasti u Sjedinjenim Državama može dovesti do promjene paradigme, te svjedočimo li toj promjeni?

U užem smislu analizira se pretpostavka institucija Europske unije - da bi kontinuirano smanjenje međunarodne supervizije i privlačnost europskih integracija moglo ubijediti političke lidere u Bosni i Hercegovini da nastave neophodne reforme. Dok lokalni akteri čekaju da transatlantski partneri završe svoj posao u Bosni i Hercegovini, nadajući se - s jedne strane novoj inicijativi za reformu ustava, s druge strane, ukidanju Ureda visokog predstavnika i većoj autonomiji, to sve više postaje jasnije da institucije Europske unije nemaju apetit za velike promjene u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, međunarodni odnosi, transatlantizam, statebuilding, atlantska povelja,

Abstract

Transatlanticism has been a pillar of American foreign policy for decades. This paper discusses the question of how Washington should approach the next phase of its partnership with Europe? The question that

---

* Američki univerzitet u BiH (AUBIH). E-mail: amelfako@hotmail.com. Stavovi izraženi u ovom članku su lični stavovi autora.

emerged – one that was not easily apparent at the outset of our research – is as follows: unlike in Europe, as part of a transatlantic world where change of government does not necessarily lead to radical policy change, has a change of government in the US lead to a paradigm shift, and are we witnessing that paradigm shift?

In the focus is the assumption of the EU institutions: that the continuous reduction of international supervision and the appeal of European integration could convince political leaders in Bosnia and Herzegovina to continue the necessary reforms. However, as local actors wait for transatlantic partners to complete their work in Bosnia and Herzegovina, hoping, on the one hand, for a new initiative on constitutional reform, and on the other, for the abolition of the Office of the High Representative and greater autonomy, it is becoming increasingly clear that the EU institutions have no appetite to push for major changes in Bosnia and Herzegovina.

Key words: Bosnia and Herzegovina, International Relations, Transatlanticism, Statebuilding, Atlantic Charter.

1. UVOD

S obzirom na složenost materije, cijenimo da postoji potreba za definiranjem centralnih kategorijalnih pojmova koji se uočavaju u naslovu teme istraživanja. Pojam koji proizilazi iz naslova teme i čini teorijsku osnovu istraživanja je: transatlantski odnosi. Odnos transatlantskih partnera, u prvom redu Sjedinjenih Američkih Država i Europe oduvijek je zauzimao posebno mjesto u promišljanju savremenih međunarodnih odnosa. Transatlantizam je obrazac ustrajne međunarodne sigurnosti, koji je povezo Sjedinjene Države i Kanadu sa saveznicima u Europi, te uspostavio Atlantski politički poredak (Karp, 2005: 57). Transatlantizam se zasniva na spoznaji NATO-a kao glavne sigurnosne veze između Europe i Sjeverne Amerike, pod pretpostavkom da je teritorijalna odbrana europskog teatra ključni argument njenog postojanja*. Prosta činjenica da je transatlantska zajednica nadživjela sve svoje političke, ekonomske i vojne protivnike implicira na postojanje trajnih kohezivnih interesa unutar članica koje pripadaju tzv. slobodnom transatlantskom svijetu.

Već više od dva stoljeća, veliki lideri s obje strane Atlantika ističu prednosti saveza između Sjedinjenih Država i Europe. Treba istaknuti da su upravo transatlantski odnosi poslije Drugog svjetskog rata omogućili bržu

---

* *Carnegie Europe, Jun 11, 2014, <http://carnegieeurope.eu/publications/?fa=55902>*

obnovu i ponovni razvoj Europe. Nakon poraza nacističkih snaga i sporazuma u Potsdamu 1945. godine, postaje jasno da svijet ulazi u fazu bipolarne pozornice svjetskih sila. Vojno zbližavanje zemalja zapadne Europe događalo se uporedno s Maršalovim planom za zapadnu Europu, kojim su Sjedinjene države sa 16,4 milijarde dolara, uspjele podići zapadnoeuropsku ekonomiju. Time su Sjedinjene Države uspješno zaustavile razvoj komunističkih ideja u zemljama razorene Europe. Marc Trachtenberg u knjizi “A constructed Peace: The making of European Settlement 1945-1963” jasno argumentira da je središnje mjesto u vanjskoj politici SAD-a na europskom kontinentu nakon Drugog svjetskog rata imala podjela Njemačke, te analizira šire teme s početka Hladnog rata, između ostalih i europsku vojnu i nuklearnu ovisnost o Sjedinjenim Američkim Državama i stepen američke predanosti odbrani Europe. Za Trachtenberga, John F. Kennedy je predsjednik SAD-a koji je osmislio i pružio koherentnost američkoj europskoj politici i koji je nakon Berlinske krize i Kubanske raketne krize radio sa Hruščovom prema *de facto* Europskoj zajednici. Uz vojnu pomoć, Sjedinjene Države su uticale i na ponovno izgradnju ratom porušene Europe preko svoje vizije tržišne ekonomije, pitanje koje odlično razmatra De Grazia u knjizi “Irresistible Empire: America Advance Through Twentieth-Century Europe”. De Grazia se usredotočuje na ulogu koju je američka poslovna elita imala kada je bilo potrebno prevladati europski otpor američkoj potrošačkoj kulturi.

Karl Deutsch u svom klasiku političke znanosti o sigurnosnoj zajednici odmiče se od visoke politike i diplomatske historije te ispituje uvjete pod kojima zasebni politički subjekti mogu uspostaviti zajedničku "sigurnosnu zajednicu" unutar koje je rat nezamisliv. Ljudi u takvoj zajednici, prema Deutschu i nizu njegovih sljedbenika u ovom istraživačkom programu su vezani zajedničkim vrijednostima povjerenja i uzajamne simpatije, odnosno pojmovima koji se obično vezuju sa izgradnjom nacije. Za Deutscha, NATO i cijelo institucionalno zdanje Atlantske ideje su pravi primjeri takvog fenomena koji se pokazao uspješnim do danas.

Prvobitno je zamišljeno da Vašingtonski sporazum traje samo dvadeset godina, jer je bilo uvriježeno mišljenje da će u tom terminu završiti obnova ratom porušene Europe, te da će time prestati potreba za transatlantskim ugovorom. Razlog što je Sjevernoatlantski savez prerastao u trajnu instituciju je jednostavan u svojoj biti – to je zato što je potreba Europe i Sjeverne Amerike da se zajednički suočavaju sa sigurnosnim izazovima bezvremenska, odnosno neophodna je i relevantna i danas, kao što je bila i tokom Drugog svjetskog rata, Hladnog rata i poslije (Bullard, 2010: 21). Potreba za transatlantskim institucionalnim okvirom koji omogućava političke konsultacije i zajedničko odlučivanje, te zajedničko djelovanje nije

se promijenila nego je postala još i važnija. Sigurnost počinje dobivati novo značenje u 21. stoljeću.

2. DINAMIKA TRANSATLANTSKIH ODNOSA

Tokom proteklih sedam decenija, europski politički lideri suočeni s mnogim krizama su "gurali" europske integracije naprijed, napredujući ka cilju "sve jače unije" koja je kodifikovana u Rimskom ugovoru iz 1957. godine. Ali su tek najnoviji izazovi pokazali praktične tenzije i kontradikcije u europskom projektu. Europska unija se morala suočiti sa kolapsom eurozone (Feldstein, 2012), baviti se talasima nedokumentovanih migranata (Teitelbaum, 2015), boriti sa obnovljenim terorističkim prijetnjama (Klausen, Johnson, 2016), te Brexitom.

Veliki talas migracija u Europu, koji ne pokazuje znake opadanja, također predstavlja izazov EU, te posljedične kontradikcije bile su najjasnije u odnosu na šengenski prostor koji uključuje skoro sve države EU (i dosta drugih). Federalistička verzija (Berggruen, Gardels, 2013) europske ideje zasnovana je na premisi da će saradnja među državama gajiti zajednički europski identitet i istovremeno zamjenjivati nacionalnu lojalnost. Ali ova perspektiva je i dalje daleko u heterogenom bloku od 28 nacija sa različitim historijama, vrijednostima i iskustvima. Iako su prošle krize dovele europaljane da udruže snage protiv vanjskih pretnji, danas krive jedni druge za stvaranje istih ili barem njihovo podržavanje (Mammone, 2016). Iz navedenog se može izvući teza da se Europska unija nalazi u perpetualnom stanju kriznog upravljanja.

Slična situacija je zahvatila i Sjedinjene Države, a upozorenja su počela davno prije nego što je Donald Trump bio čak i predsjednički kandidat. Barem desetljeće ranije jedan broj analitičara za vanjsku politiku ukazivao je na znakove da se međunarodni poredak raspada (Mazarr, 2017). Autoritarne sile su prekršile dugo prihvaćena pravila (Azar, 2007). Dok su neuspješne države zračile prijetnjama, ekonomije su poremećene tehnologijom i globalizacijom; a politički sistemi populizmom (Fareed, 2016).

Tada su došli predsjednički izbori u Sjedinjenim Američkim Državama. Za one koji su već izdali slična upozorenja, izgledalo je kao da je došao kraj svijetu kakvog poznajemo. Kao što su to percipirali, svjetski poredak koji su vodile Sjedinjene Države - sistem postignuća normi, institucija i partnerstva nakon Drugog svjetskog rata koji je pomogao upravljati sporovima, mobilizirati djelovanje i upravljati međunarodnim

ophođenjem – se bližio svom kraju*. A ono što bi uslijedilo, razmatrali su, bio bi sasvim novi poredak ili razdoblje bez stvarnog reda i poretka (Nye, 2017).

U vrlo kratkom vremenu, Trump je počeo okretati Sjedinjene Države od principa vanjske politike koju su provodile zadnjih 70 godina kada se poticale europsku integraciju kao podlogu američke sigurnosti. Sada se Vašington želi natjecati u Europi, a ne uz Europu, te pokušava razjediniti europske zemlje tako što nudi bilateralne trgovinske sporazume, kao što je onaj što je Trump ponudio Macronu (Rogin, 2018).

Na političkom frontu, Sjedinjene Američke Države rade na tome kako bi spriječile negodovanje europskih lidera koji se usprotive. Trumpov posjet Londonu u julu 2018. godine tokom kojeg je u intervjuu za jedan tabloid (Dunn, 2018) donekle omalovažio britansku premijerku Theresu May, simbolično je ukazao kako takva strategija izgleda u stvarnom vremenu. Trump je twitao protiv imigracione politike Merkelove* time osnažujući konzervativne snage i potičući plamen imigracijske rasprave. Trump je uporno ignorirao nedemokratsko djelovanje u Mađarskoj i Poljskoj i to uprkos nastojanjima EU koja je tražila načine da ukori i kazni te države zbog njihovih neliberalnih politika*.

Među glavnim raspravama koje su vođene u okviru vanjsko-političkih krugova u SAD-u od početka Trumpove administracije je zasigurno rasprava

---

* *Foreign Affairs editorial, 2017. Out of order, the future of international order. Volume 96, br. 1. januar, 2017. godine.*

* *Shapiro opisuje novog američkog ambasadora u Njemačkoj, Richarda Grenella kao ambasadora koji je odmah postao tema u Europi. U roku od nekoliko sati nakon što je započeo svoj mandat početkom maja 2018. godine, twitovao je zahtjev da se Europljani odmaknu od Irana, u suštini zapovijedajući svojim domaćinima da ispoštuju odluku predsjednika Donalda Trumpa o okončanju iranskog nuklearnog sporazuma. U istom maniru je dao intervju Breitbartu, desničarskoj web stranici koja djeluje u Europi i Sjedinjenim Državama, najavljujući svoju namjeru "osnaživanja" konzervativnih stranaka u Europi. Poruka njemačkoj vladi bila je jasna: novi ambasador namjerava podržati njihove domaće političke protivnike. U kombinaciji s podijeljenim sastankom G-7, ove su primjedbe ponovno započele strahove u Europi kako će Trumpova administracija tražiti mogućnosti da podrži populistički val koji je uzdrmao europsku politiku. No, problem za Europu nije američka kampanja za osnaživanje europskih populista; to je više da Sjedinjene Države više ne vide važnost u tome što SAD nemaju stratešku viziju za Europu uopće. Vidjeti: Shapiro, J., 2018. What "America First" Will Cost Europe Could Trump's Neglect Undo the EU?" *Foreign Affairs*, izdanje juni 2018.*

* *Nekoliko sati prije nego što je tweetovao o njemačkoj migracijskoj krizi, Trump je bio na telefonu s mađarskim premijerom Viktorom Orbanom u kojem su govorili o važnosti odbrane granica. Taj je razgovor vjerojatno potaknuo Trumpov kasniji Twitter napad na Njemačku. U potrazi za bilateralnim odnosima Trumpova administracija aktivno podiže podjele u drugim multilateralnim institucijama također, uključujući NATO i G-7. Vidjeti: Daily News, Trump, Orbán speak on telephone, Politics <https://dailynewshungary.com/trump-orban-speak-on-telephone/> Juni 16, 2018.*

o sudbini poretka koji se temelji na liberalno-međunarodnim pravilima. Od Johna Ikenberry koji tvrdi da je "sedam desetljeća svijetom vladao zapadni liberalni poredak" (Ikenberry, 2017) do izjave potpredsjednika Joea Bidena u posljednjim danima Obamine administracije da se "hitno poduzmu mjere za odbranu liberalnog međunarodnog poretka*", ova tema je dominirala mnogim diskusijama.

Postojeći konsenzus čini tri osnovne tvrdnje. „Prvo, da je liberalni poredak glavni uzrok takozvanog dugog mira među velikim silama tokom posljednjih sedam desetljeća. Drugo, da je izgradnja ovog poretka glavni pokretač angažmana vanjske politike Sjedinjenih Američkih Država u tom periodu. I treće, da je Predsjednik Donald Trump glavna prijetnja liberalnom poretku - a time i svjetskom miru (Ikenberry, 2017)“.

Joseph Nye je napisao: „jasni uspjesi liberalnog poretka koji je uspio stabilizirati svijet u proteklih sedam desetljeća su doveli do snažnog konsenzusa da odbrana i produbljanje ovog sistema i dalje trebaju biti središnji zadatak vanjske politike Sjedinjenih Američkih Država. Nye je otišao tako daleko da je ustvrdio: "Nisam zabrinut porastom Kine. Ja sam više zabrinut usponom Trumpa" (Ikenberry, 2017).

Ipak, unatoč tim rizicima, smatramo da su glasine o smrti međunarodnog poretka uveliko pretjerane. Sistem je izgrađen da traje kroz značajne promjene u globalnoj politici i ekonomiji i dovoljno jak da preživi mandat bilo koje administracije.

3. PARTNERSTVO ZA TRANSATLANTSKU TRGOVINU I ULAGANJA (TTIP)

Partnerstvo za transatlantsku trgovinu i ulaganja (*Transatlantic Trade and Investment Partnership* -TTIP) je sporazum između SAD i EU s ciljem pojednostavljenja međusobnih odnosa u sferi trgovine i ulaganja koji je u vrijeme administracije Baracka Obame smatran najvažnijim pitanjem transatlantskih odnosa. „Stepen ekonomskih odnosa koji u savremenom svijetu egzistira između Sjedinjenih Američkih Država i Europske unije ne može se naći niti u jednoj drugoj regiji svijeta. Ukupno, SAD i EU su međusobno najveći trgovački partneri. Upravo je trgovina s dostignutom međusobnom razmjenom od 3.7 milijardi dolara, pozicionirala transatlantski prostor kao kamen temeljac svjetske trgovine“ (Neuss 2009:112-113).

---

* *Remarks by Vice President Joe Biden at the World Economic Forum, The White House Office of the Vice President, For Immediate Release, January 18, 2017, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2017/01/18/remarks-vice-president-joe-biden-world-economic-forum>*

„Sjedinjene Države i Europska unija zajedno čine oko 50% svjetskog BDP-a, 33% svjetske robne razmjene i 42% trgovine uslugama u svijetu. Naravno, postoje i trgovinski sukobi, ali se oni dešavaju u samo 2% ukupne trgovine“ (Hamilton, 2013:13). Oblast slobodne trgovine između dvije strane predstavljala bi potencijalno najveći regionalni sporazum o slobodnoj trgovini u historiji. Kada je objavljen u februaru 2013. godine, TTIP je najavljen sa velikom pompom, posebno na europskoj strani Atlantika.

Kako bi funkcionirao TTIP? U osnovi, TTIP će ukinuti carine, smanjiti birokratiju i ublažiti ograničenja ulaganja. U Europskoj uniji o uvozu već ovisi 30 miliona radnih mjesta, a američke kompanije zapošljavaju približno 3,5 miliona ljudi u EU. S TTIP-om, standardi i propisi učinili bi Europsku uniju i Sjedinjene Američke Države dosljednijima, a sve to bez umanjivanja potrošačkih, zdravstvenih i ekoloških standarda.

Budućnost TTIP-a dovedena je u pitanje samo nekoliko sati nakon što je Donald Trump prisegnuo kao predsjednik. Tokom predizborne kampanje Donald Trump je rekao da će baciti sporazum u kantu za otpatke i samo nekoliko sati po preuzimanju dužnosti je i održao svoje obećanje. TTIP više nije bio predstavljen na web stranici Bijele kuće jer je novi predsjednik brisao svo nasljedstvo svog prethodnika Obame (Mainsfield, 2017). Trumpova protekcionistička uvjerenja - njegovo inauguracijsko obećanje o kupnji domaćeg (proizvoda) i upošljavanju domaće radne snage, kao i spremnost na implementaciju jednostranih restriktivnih mjera, čak i izvan Svjetske trgovinske organizacije - obećavaju da će komplicirati mnoga pitanja za koje se vjerovalo da su završena u dosadašnjem procesu TTIP-a.

Trgovinski sporazum EU i SAD je u stanju "dubokog zamrzavanja", kažu izvori iz Brisela, potkopavajući izvještaje da se EU nalazi ispred Velike Britanije u utrci za dogovor s Vašingtonom (Gardner, 2017).

4. UVJET OD DVA POSTO BDP-A ZA ODBRANU I COVID-19 PANDEMIJA

Napetosti zbog nedovoljnog europskog izdvajanja za odbranu već dugo prožimaju transatlantske odnose, istiskuju druge prioritete, zaoštravaju savezništvo i dovode do ogorčenja s obje strane Atlantika. Američki predsjednik Donald Trump u više je navrata kritikovao NATO saveznike, jer ne izdvajaju dovoljno sredstava za odbranu, a na velikim transatlantskim okupljanjima ovo pitanje je poput 'slona u sobi'.

Budetska izdvajanja za odbranu u mnogim zemljama NATO-a naglo su opala nakon ekonomske krize 2008. godine. Ali događaji u 2014. godini natjerali su saveznike da računaju s očitom nespremnosću da se brani teritorija svojih članica. Rusija je prešla ukrajinsku granicu, podižući uzbunu

u savezu zbog novih prijetnji s istoka. Na samitu u Velsu čelnici država članica NATO-a dogovorili su da će raditi na tome da se u slijedećem desetljeću godišnje izdvaja najmanje dva posto svog BDP-a za odbranu. Od tada su europske države povećale svoje budžete na odbranu, ali sveukupno su zaostale za ciljem od dva posto.

Unatoč određenom napretku, američki čelnici tretirali su dostizanje dva posto kao uvjet - Trump je čak inzistirao na četiri posto. No, rok je sada manje od četiri godine daleko, a samo je deset od 30 država prešlo prag od dva posto, u odnosu na tri u 2014. godinu. Neke europske članice NATO saveza nisu povećale izdatke za odbranu tokom mandata predsjednika koji je prijetio povući Sjedinjene Američke Države iz NATO-a, pa postoji mala vjerojatnost da će to učiniti sada, s budžetima pod pritiskom pandemije koronavirusa i novog američkog predsjednika kojem mogu vjerovati da će podržati Savez.

Inzistiranje na tome da europske države postignu dva posto do 2024. godine čini se unaprijed osuđeno na neuspjeh. Mjerna vrijednost od dva posto je ipak na kraju proizvoljna, jer nije vezana uz određene odbrambene zahtjeve, a osim toga podložna je širim ekonomskim kolebanjima. Primjerice, Grčka je ostvarila dva posto samo zato što se njen BDP tako dramatično smanjio, povećavajući udio sredstava za odbranu u smanjenom budžetu. Zapravo, marginalna povećanja troškova odbrane bilo koje pojedine zemlje neće automatski pomoći poboljšanju europskog stupa NATO-a. Ukupno, države članice EU godišnje troše otprilike 200 milijardi dolara na odbranu, što je donekle ravnopravno s Kinom. Problem, dakle, zapravo nije sami procenat izdvajanja, već to što su europska izdvajanja za odbranu fragmentirana. Većina Europskih članica izdvaja premalo svog budžeta za istraživanje i razvoj i suočava se s oštrim kompromisima između sticanja skupih novih tehnologija i jednostavnog održavanja sistema koje već posjeduju. Kako ocjenjuje europski analitičar za odbranu Sven Biscop s Instituta Egmont, "Status europskih oružanih snaga i njihova ovisnost o SAD-u u osnovi će ostati nepromijenjena, čak i ako svi izdvajaju 2 posto svog BDP-a".

Kako je unija jačala, europljani su odbrambenu i vanjsku politiku doživljavali više kao kolektivnu nego kao nacionalnu brigu. Podrška za odbranu EU-a u cijeloj Europi izuzetno je velika, a postojano se drži na više od 70 posto. Međutim, unutar europskih država znatno je manja podrška za preusmjeravanje nacionalnih resursa s domaćih prioriteta, poput zdravstva i obrazovanja, a prema savremenim oružanim sistemima koji su potrebni za marginalno poboljšanje NATO-ove kolektivne odbrambene sposobnosti. Nedostatak nacionalnog interesa za odbrambenu potrošnju stoga nije kratkoročni problem NATO-a; nego je strukturni.

Novoizabrani predsjednik Joe Biden, koji slovi za nekog ko je predan transatlantizmu, nesumnjivo će zauzeti manje oštar ton nego što je to učinio njegov prethodnik. Ali problem ostaje, jer Sjedinjene Američke Države trebaju više od Europe po pitanju odbrane - mada Sjedinjene Države također moraju prepoznati da jednostavno pritiskanje pojedinih država članica da povećaju svoja izdvajanja za odbranu jednostavno ne ide (Bergmann, 2021).

Kao da je bio potreban još jedan podsjetnik na pogoršavanje transatlantskih veza, nova pandemija koronavirusa jasno je ukazala na stepen propadanja saradnje između Sjedinjenih Američkih Država i Europe (Donfried, Ischinger, 2020). Nakon međusobnih pritužbi transatlantskih partnera, različiti nacionalni odgovori na ovu najnoviju krizu donijeli su nove izvore napetosti i prigovora (Hooper- Rapp, 2020). Suočeni s nedostatkom medicinske opskrbe, i Sjedinjene Američke Države i Europa, umjesto zajedničkim naporima, okrenuli su se prema unutra. Vašington je naložio tvrtki 3M da zaustavi izvoz maski N95 i preusmjeri svoju inozemnu proizvodnju u Sjedinjene Američke Države kao dio šireg napora da se zadovolji domaća potražnja, ublaživši ista ograničenja samo uslijed glasne reakcije (Becker-Stanley, Butler, Miroff, 2020). Europska unija zabranila je izvoz štitnika za lice, rukavica, maski i zaštitne odjeće iz istih razloga. Ova politika eskalacije odnosa je eklatantan primjer udaljavanja saveznika, te neposredno prijeti da još više unazadi njihov odgovor i pogorša posljedice od pandemije virusa COVID-19.

5. TRANSATLANTIZAM I REFORMSKI PROCES U BOSNI I HERCEGOVINI

Veze između transatlantskih partnera koje su prožete čestim usponima i padovima, uzrokovane razlikama u političkoj i vojnoj moći i vizijama međunarodnih odnosa su bitno utjecali i na procese formuliranja i ostvarivanja vanjske politike prema Bosni i Hercegovini. Dejtonski mirovni sporazum je imao dva osnovna cilja: zaustavljanje konflikta i uspostava mira, te obnova Bosne i Hercegovine kao održive demokratske države. I dok je prvi cilj ispunjen, drugi cilj uspostave Bosne i Hercegovine kao održive demokratske države se pokazao dosta kompleksnim.

Mora se priznati da je prvih deset godina nakon rata Bosna i Hercegovina postala svjetska ikona postkonfliktne izgradnje mira i integracija. Došlo je do povratka milion izbjeglica u svoje domove - po prvi put nakon rata ove magnitude - državna vlast je ojačana - ekonomija se stabilizirala - uspostavljena je Granična policija Bosne i Hercegovine, te Sud i Tužilaštvo Bosne i Hercegovine - dogovorena je reforma odbrane - uspostavljena jedinstvena obavještajna služba, održani su izbori koji su se odvijali bez međunarodne pomoći - možda jedno od najvažnijih postignuća

je da je uspostavljen sistem indirektnog oporezivanja u cijeloj zemlji, što je nešto što nije nikada postignuto tako brzo u bilo kojoj drugoj zemlji nakon sukoba, dajući stabilnost i sigurnost državnim financijama. Nijedna zemlja nakon sukoba u historiji nije napravila takav napredak u tako kratkom periodu*.

Od 2006. godine, kad je međunarodna zajednica prestala neposredno implementirati dejtonska pravila, nastupila je kriza reformskih procesa.

Izlazna strategija Sjedinjenih Država koja je predstavljena u "Aprilskom paketu" ustavnih promjena 2006. godine, nije prepoznata kod lokalnih političara, koji su odbili ovu šansu, za koju ćemo danas ustvrditi da je bila historijska za budućnost Bosne i Hercegovine. Nakon ovog neuspjeha Sjedinjene Američke Države su se povukle na suvozačku poziciju, prepuštajući mjesto vozača i upravljanja procesima Europskoj uniji.

Bosna i Hercegovina se zaustavila, a zatim se počela kretati unazad, sve više potaknuta sporovima između lidera triju glavnih etnonacionalnih grupa. Sada se dovodi u pitanje njena stabilnost i opstanak kao države.

Većina Europske unije sve promatra kroz institucionalni okvir proširenja, zanemarujući druge instrumente politike, dok ostali akteri u Vijeću za implementaciju mira - prvenstveno SAD, Velika Britanija, Turska, Japan i Kanada izražavaju sumnje u taj pristup, te žele zadržati izvršne instrumente Visokog predstavnika i poglavlje 7. mandata EUFOR-a (Bassuner, 2011).

Nakon nekoliko godina relativne nezainteresiranosti za zapadni Balkan, onedavno je krenula prava "poplava" specijalnih panela, okruglih stolova, rasprava, stručnih mišljenja i izvještaja s obje strane Atlantika, čini se kao neka vrsta odgovora na alarm vezan za događanja u regiji. Tu je i rašireno mišljenje da, kao i u drugim dijelovima Europe, ni ova regija nije imuna na ruski uticaj (Bechev, 2017).

U izvještaju cijenjene i kredibilne *think-tank* organizacije iz Vašingtona „Atlantsko vijeće“, iz decembra 2017. godine, "Balkans Forward: Nova američka strategija za regiju" se tvrdi kako Sjedinjene Američke Države mogu katalizirati pozitivne strateške ishode koji otvaraju put za sigurniju i uspješniju regiju Zapadnog Balkana, te da politika "dobrog zanemarivanja" više nije dovoljna. SAD i EU moraju preuzeti vodstvo u ponovnom stvaranju uvjerljive političke i ekonomske vizije i strategije za regiju.

Komisija za vanjske poslove Zastupničkog doma Kongresa SAD-a je u decembru 2020. godine organizirala raspravu na temu buduće politike SAD-a na Balkanu. Predsedavajući Komisije Eliot Engel je u svom uvodnom ekspozeu izjavio da je "Dejtonski sporazum okončao rat ali da danas, takav

---

* Paddy Ashdown, govor na Američkom Univerzitetu Sarajevo, 5.11. 2015. godine.

sistem ne funkcioniše. Republika Srpska blokira svaki napredak i to mora stati”**.

Tokom diskusije Madeleine Albright, bivša sekretarka SAD-a je podsjetila na angažman novoizabranog predsjednika Bidena tokom ratova na Balkanu, potcrtavši njegovu ulogu i predanost zaustavljanju konflikta u Bosni i Hercegovini. Albright je naglasila i potrebu bliske saradnje SAD i Europske unije, potrebu okretanja prema regionalnom pristupu, te da dvadeset pet godina nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma, demokratski razvoj regije ostaje i dalje prioritet.

Vrijeme je da se Bosna i Hercegovina pomakne na popis prioriteta vanjske politike za EU i Sjedinjene Američke Države i da se razvije jasan transatlantski akcioni plan i sinkronizirana poruka za Bosnu i Hercegovinu; ukoliko se to ne desi, zemlja će se suočiti s godinama teškoća i podjela koje bi mogle kulminirati destruktivnim novim sukobima, a koji bi negativno utjecali na širu regiju Balkana.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Transatlantizam kakav poznajemo je uzdrman. Kraj hladnog rata, sve veći umor Sjedinjenih Američkih Država od globalnih stresova, te zaokupljenost domaćim problemima s obje strane okeana već su oslabili transatlantske veze puno prije nego što se i pojavio Donald Trump. Međutim, američka pažnja Europi historijski je jaka, a utjecaj i primjer Vašingtona ovdje su još uvijek prijeko potrebni. Nedavne krizne situacije ostavile su SAD-u mogućnost za obnavljanje diplomatskog angažmana: pandemija COVID-19, rastuća autoritarnost u Mađarskoj i Poljskoj, nasilni protesti zbog izbora u Gruziji, nemiri u Bjelorusiji, antikorupcijski protesti u Bugarskoj, ratovi u Armeniji i Ukrajini, situacija na Balkanu s naglaskom na odnose Srbije i Kosova te stagnacija reformskih procesa u Bosni i Hercegovini, samo su neki od nedavnih događaja koji su testirali paneuropsku solidarnost. Sjedinjene Američke Države i dalje mogu biti od pomoći u suočavanju s navedenim izazovima.

Mora se priznati da je stagnacijom projekta statebuildinga, Bosna i Hercegovina ušla u razdoblje sve veće nesigurnosti i da je, nažalost, trenutna perspektiva suočavanje sa stalnim prijetnjama stabilnosti i teritorijalnom integritetu. Inicijalna pretpostavka institucija Europske unije da će kontinuirano smanjenje međunarodnog nadzora i magnetska

---

* *NI, Rasprava o BiH u Kongresu: SAD treba blisko saradivati s Evropskom unijom. 8.12.2020. Dostupno na: <https://ba.n1info.com/svijet/a493526-rasprava-o-bih-u-kongresu-sad-treba-blisko-saradjivati-s-evropskom-unijom/>*

privlačnost integracije u EU uvjeriti političke lidere u Bosni i Hercegovini da provedu neophodne reforme potrebne za pristupanje EU, pokazala se iluzornom. Danas je politika EU prema Bosni i Hercegovini poznata, nepoznato je ostalo do kakvih će promjena doći s dolaskom nove administracije u Sjedinjenim Američkim Državama.

LITERATURA

1. Azar, G., 2007. The Return of Authoritarian Great Powers. Foreign Affairs: izdanje juli/august 2007. godine.
2. Bassuner, K., 2011. Samo američki angažman može izvući Bosnu. Demokracija i sigurnost u jugoistočnoj Europi, izdaje Atlantska inicijativa, Sarajevo, broj 6/7, maj 2011.
3. Bechev, D., 2017. Rival Power, Russia in Southeast Europe. Yale University Press.
4. Becker-Stanley I., Butler D., Miroff N., 2020. In coronavirus scramble for N95 masks, Trump administration pays premium to third-party vendors. Washington post, 16.04. 2020. godine. Dostupno na: https://www.washingtonpost.com/national/coronavirus-trump-masks-contracts-prices/2020/04/15/9c186276-7f20-11ea-8de7-9fdff6d5d83e_story.html
5. Berggruen, N., Gardels, N., 2013. The Next Europe, Toward a Federal Union, Foreign Affairs, izdanje august 2013.
6. Bergmann, M., 2021. The EU Is the Military Ally the United States Needs, Take the Pressure Off of NATO States and Embrace the Union's Defense, Foreign Affairs, 06.01.2021.
7. Bullard, J., 2010. Novi koncept za nove izazove, Demokracija i sigurnost u jugoistočnoj Europi.
8. De Grazia, V., 2006. Irresistible Empire: America's Advance through Twentieth-Century Europe, Belknap Press: An Imprint of Harvard University Press.
9. Donfried K., Ischinger W., 2020. The Pandemic and the Toll of Transatlantic Discord, At a Time of Crisis, the U.S.-European Relationship Can—and Must—Be Saved, Foreign Affairs, April 18, 2020.
10. Dunn, T., 2018. Trump's BREXIT Blast, Donald Trump told Theresa May how to do Brexit 'but she wrecked it' – and says the US trade deal is off. The Sun. 13. juli 2018.
11. Fareed, Z., 2016. Populism on the March, Why the West Is in Trouble. Foreign Affairs izdanje novembar/decembar 2016. godine.
12. Feldstein, M., 2012. The Failure of the Euro, The Little Currency That Couldn't", Foreign Affairs. Dostupno na: <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2011-12-13/failure-euro>.
13. Gardner, A., 2017. How to Revive TTIP, Politico, 5.9. 2017.godine. Dostupno na: <https://www.politico.eu/article/opinion-how-to-revive-ttip/>

14. Hooper- Rapp M., 2020. Saving America's Alliances -The United States Still Needs the System That Put It on Top. Foreign Affairs, mart/april 2020.
15. Ikenberry, J.G., 2017. The Plot Against American Foreign Policy, Can the Liberal Order Survive?. Foreign Affairs, maj/juni 2017. godine.
16. Klausen, J., Johnson, A., 2016. Lone Wolves No More How ISIS' European Cells Really Operate.
17. Mainsfield, K., 2017. Is this the end of TTIP? Trump Removes deal with European Union from White House website, 21.01.2017. Dostupno na: <https://www.express.co.uk/news/world/756970/donald-trump-ttip-eu-white-house>
18. Mammone, A., 2016. Going South, Italy Mounts Opposition to Germany's EU. Foreign Affairs, izdanje januar 2016.
19. Mazarr, M.J., 2017. The Once and Future Order What Comes After Hegemony? Foreign Affairs, izdanje januar/februar 2017.
20. N1, Rasprava o BiH u Kongresu: SAD treba blisko saradivati s Evropskom unijom, 8.12.2020. Dostupno na: <https://ba.n1info.com/svijet/a493526-rasprava-o-bih-u-kongresu-sad-treba-blisko-saradjivati-s-evropskom-unijom/>
21. Nye, S.J., 2017. Will the Liberal Order Survive? The History of an Idea. Foreign Affairs, januar/februar 2017.
22. Remarks by Vice President Joe Biden at the World Economic Forum, The White House Office of the Vice President, For Immediate Release, January 18, 2017. Dostupno na: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2017/01/18/remarks-vice-president-joe-biden-world-economic-forum>
23. Rogin, J., 2018. Trump is trying to destabilize the European Union. Washington Post, 28 juni, 2018. godine. Dostupno na: https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/trump-is-trying-to-destabilize-the-european-union/2018/06/28/729cb066-7b10-11e8-ae4e-4d04c8ac6158_story.html?utm_term=.8d5906428fd4
24. Teitelbaum, M.S., 2015. The Truth About the Migrant Crisis Tragic Choices, Moral Hazards, and Potential Solutions. Foreign Affairs.
25. Trachtenberg, M., 1999. A Constructed Peace: The Making of the European Settlement 1945-1963, Princeton University Press.